

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П.ДРАГОМАНОВА**

ШЕРЕМЕНКО Наталія Миколаївна

УДК 32:[008+316.75](043.3)

**ВПЛИВ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ НА ПОЛІТИЧНУ
СОЦІАЛІЗАЦІЮ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ
ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА**

23.00.03. – політична культура та ідеологія

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Київ – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі політичних наук Інституту політології та права Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор філософських наук, доцент

Базалук Олег Олександрович,

Київський університет туризму, економіки і права,
завідувач кафедри філософії і соціальних наук.

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, доцент

Шайгородський Юрій Жанович,

науковий журнал «Політичний менеджмент»,
головний редактор;

кандидат політичних наук, доцент

Дем'яненко Борис Леонідович,

Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Г.Сковороди,
декан історичного факультету.

Захист відбудеться «29» жовтня 2010 року о 16 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.12 Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано «29» вересня 2010 року.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради

М.А.Остапенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження у кількох пізнавальних вимірах, наукознавчих генезах та операціональних аспектах є поза сумнівом.

За сучасних умов засоби масової комунікації (ЗМК) є джерелом впливу на більшість суспільно-політичних процесів, оскільки вони є як способом реалізації владних інтересів політичної еліти, так і складовою частиною громадянського суспільства, а також діють як самостійні політичні актори. ЗМК продукують та розповсюджують масову культуру, вони є вагомою складовою економіки, формують суспільну свідомість, створюють соціальну реальність, можуть бути як джерелом інновацій, так і служити реакційним цілям. Простір діяльності ЗМК охоплює собою економічну, політичну, культурну, духовну та етноісторичну сфери суспільної життєдіяльності. Незаперечним є вплив ЗМК і на процеси політичної соціалізації. Розуміння особливостей цього впливу допоможе спрямувати політичну соціалізацію особистості в русло демократично-правової традиції, зменшити небезпеку деформації суспільної свідомості, створити комфортні умови для ресоціалізації і засвоєння нових цінностей, норм, ролей старшим поколінням, виробити державну стратегію політичної соціалізації суспільства в умовах трансформаційних процесів державності та становлення інформаційного суспільства.

Аналіз наукових джерел засвідчує те, що проблема соціалізації хвилює багатьох науковців з різних галузей науки – філософії, соціології, політології, психології, педагогіки та ін. Політична наука досліджує сутність процесу політичної соціалізації, його види, етапи, канали, за якими відбувається цей процес, використовуючи знання інших наук. Окремий інтерес становлять дослідження ЗМК та їх відношення до сфери політичного, зокрема до політичної соціалізації. Розгляд робіт, близьких за тематикою дослідження, виявив, що існує тенденція до звуження сфери аналізу впливу ЗМК на політичну соціалізацію та її обмеження віковими рамками студентства та молоді. Проте політична соціалізація охоплює весь життєвий цикл людини, починаючи з дитинства і до вельми похилого віку. Крім того, слід вказати на педагогічну та соціально-психологічну спрямованість багатьох досліджень. Вивчення ролі мережевих електронних ЗМК у політичних процесах загалом та у процесі політичної соціалізації зокрема тільки починає набувати своєї актуальності в українському науковому товаристві, чим і зумовлена відносно невелика кількість досліджень з цієї тематики. Формування інформаційного простору сучасної України, зокрема державні ініціативи з упровадження електронного урядування, вимагають якнайповнішого вивчення особливостей

використання Інтернету в політичному житті та у процесі політичної соціалізації.

Зазначене вище й зумовило вибір теми, визначення мети та завдань дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження є складовою комплексної науково-дослідної теми кафедри політичних наук Інституту політології та права Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова «Проблеми політичної модернізації і трансформації: світовий досвід і українські реалії», що входить до Тематичного плану науково-дослідних робіт НПУ імені М. П. Драгоманова, науковий напрям «Дослідження проблем гуманітарних наук», затверджений Вченою радою НПУ імені М. П. Драгоманова (протокол № 5 від 29 січня 2009 року).

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі особливостей процесу політичної соціалізації в умовах сучасної України та виявленні ступеня та специфіки впливу на означений процес засобів масової комунікації.

Для досягнення поставленої мети були визначені такі **завдання**:

- визначити основні наукові підходи до дослідження впливу ЗМК на політичну соціалізацію особистості й обґрунтувати принципи, методи та категоріальне поле дослідження;
- розкрити природу, генезис, сутність, зміст політичної соціалізації як процесу формування політичної культури, виявити особливості політичної соціалізації в інформаційному суспільстві;
- уточнивши зміст поняття «ефективність», виявити та обґрунтувати комунікаційну ефективність політичної соціалізації особистості;
- розкрити сутність впливів ЗМК на формування політичної свідомості особистості;
- висвітлити особливості впливів вітчизняних ЗМК на політичну соціалізацію особистості в сучасній Україні;
- розробити напрями та шляхи оптимізації впливів ЗМК на політичну соціалізацію особистості в Україні.

Об'єктом дослідження є політична соціалізація особистості як складний процес засвоєння політичних знань, норм і цінностей суспільства, а також формування їх в усвідомлену систему соціально-політичних настанов, яка визначає позиції, поведінку та практичне включення індивіда в політичну систему суспільства.

Предметом дослідження є вплив засобів масової комунікації на процес політичної соціалізації особистості в умовах становлення інформаційного суспільства в Україні.

Відповідно до мети та завдань, **теоретико-методологічну основу** дисертаційної роботи складає комплекс філософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, що забезпечує єдність гносеологічного, соціально-філософського та політологічного аналізу процесу політичної соціалізації та впливу, що здійснюють засоби масової комунікації на цей процес. У першу чергу дослідження базується на загально-філософському діалектичному методі, який дозволяє обґрунтувати взаємодію соціальних та комунікативних факторів як причинно-наслідкових відносин, що відображають реальну дійсність і розкрити сутнісні суперечності у впливах ЗМК на політичну соціалізацію. Загальнонаукові методи, зокрема аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, дедукція, аналогія та класифікація, використовуються на усіх етапах дослідження, оскільки є необхідними інструментами наукового мислення. Серед спеціальних методів використано історичний, що дозволяє виділити залежність процесів політичної соціалізації особистості від історичних умов та етапів розвитку суспільства. За допомогою біхевіористичного методу досліджуються зміни у політичній поведінці людини, обумовлені впливом засобів масової комунікації. Системний підхід та структурно-функціональний аналіз дозволили проаналізувати засоби масової комунікації, політичну соціалізацію особистості та політичну культуру у взаємозв'язку та взаємодії.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що у дисертації проведено комплексний аналіз впливу ЗМК на політичну соціалізацію в сучасному українському суспільстві з позицій міждисциплінарного підходу, враховуючи стан розвитку інформаційного суспільства.

У дисертаційній роботі *вперше*:

- обґрунтовано позицію щодо домінуючого впливу ЗМК на формування політичної культури сучасного суспільства, зокрема Інтернету як перспективного агента та оригінального механізму політичної соціалізації, та доведено, що Інтернет виступає одночасно і як ЗМК, що впливає на політичну соціалізацію, і як середовище, в якому соціалізація особистості відбувається;

- визначено сутність соціалізаційних ефектів ЗМК та виявлено, що соціалізаційні ефекти ЗМК проявляються на двох рівнях: на мікрорівні (на рівні особистості) та на макрорівні (на рівні суспільства). Використовуючи плюралістичний підхід до поведінки людини П.Сорокіна, визначено, що на мікрорівні міра соціалізаційного впливу ЗМК, з одного боку, залежить від дій космічних, біологічних та соціально-психологічних факторів, які можуть як посилювати його, так і нівелювати, з іншого боку, ЗМК мають можливість використовувати всі вказані групи факторів, впливаючи на політичну свідомість особистості та спрямовуючи її політичну соціалізацію в певний бік.

На макрорівні впливи ЗМК на суспільство відбуваються в усіх його сферах. У політичній сфері впливи ЗМК на політичну соціалізацію зводяться до створення у громадській свідомості узагальненої картини політичного життя суспільства та їх впливу на електоральну поведінку громадян;

удосконалено:

- визначення сутнісних характеристик поняття «політична соціалізація» як двостороннього процесу, що полягає, з одного боку, в інтеріоризації індивідом цінностей, знань, рольових зразків, моделей поведінки, а з іншого боку, – в екстеріоризації, зворотному процесі перетворення політичного досвіду особистості в політичну дію, поведінку, реалізації його в статусно-рольових моделях поведінки у певному політичному просторі; зокрема, запропоновано критерії ефективності політичної соціалізації: політичну поінформованість, політичну компетентність, політичну активність, політичну відповідальність, відчуття внутрішньої та зовнішньої політичної ефективності; на основі аналізу статистичних матеріалів виявлено тенденції до підвищення рівня відчуття внутрішньої та зниження рівня відчуття зовнішньої політичної ефективності громадян України станом на 2008-20010 роки з аналогічними показниками 2000 року;

- уявлення про політичне маніпулювання в контексті політичної соціалізації як такий фактор, що призводить до десоціалізації людини (руйнування старих цінностей, норм, ролей та правил поведінки, іноді може зачіпати і глибинні основи особистості) та до викривлення людських уявлень про світ політичного і роль людини у ньому;

подальшого розвитку набули:

- ідеї «кіберсоціалізації» і «квазісоціалізації» та «соціалізації користувачів у кіберпросторі», в контексті яких Інтернет трактується як інформаційне та соціальне середовище, в якому та за допомогою якого відбувається політична соціалізація людини;

- тези про політичну кореляцію факторів залежності сприйняття європейських цінностей населенням України і особливостей висвітлення їх ЗМК, зокрема виявлена недостатня поінформованість українського населення стосовно сутності європейських об'єднань, що пов'язана зі слабким розвитком інформаційно-комунікаційних засобів в Україні та низькою увагою з боку держави до ЗМК як агента політичної соціалізації.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає у тому, що його положення та висновки можуть бути використані при формуванні стратегії політичної соціалізації особистості в сучасних умовах розвитку України; у подальшій розробці стратегії формування інформаційного суспільства в Україні; при плануванні заходів стосовно реалізації серед населення інформаційної політики щодо європейського спрямування України; у

дослідженні глобальних, розрахованих на багато користувачів рольових сюжетних он-лайн ігор як важливого феномену політичного, економічного, соціального та культурного простору; при підготовці спецкурсів з політології, політичної соціології, соціології масової комунікації.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дослідження було обговорено на засіданнях кафедри політичних наук Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова і висвітлено у виступах на наукових конференціях, зокрема: VII Міжнародній науково-практичній конференції «Молодь в умовах нової соціальної перспективи» (Житомир, 2005); I Всеукраїнській науково-практичній конференції «Соціологія праці та зайнятості: шляхи інституціоналізації та перспективи» (Київ, 2009); науково-практичній конференції «Університетська освіта в Україні і світі: стан, проблеми та шляхи розвитку» (Київ, 2009); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Університет – позашкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад» (Київ, 2010).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 6 наукових праць у фахових наукових виданнях з політичних наук, затверджених ВАК України.

Структура і обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів (поділених на підрозділи), висновків та списку використаних джерел. Обсяг роботи становить 212 стор., з них основний текст – 188 стор.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **«Вступі»** обґрунтовано актуальність теми дослідження, розкрито об'єкт, предмет, мету і завдання дисертаційної роботи, її теоретико-методологічні засади, визначено наукову новизну дослідження, відображено теоретичне і практичне значення роботи та форми апробації її результатів.

У першому розділі – **«Теоретико-методологічні засади дослідження впливу засобів масової комунікації на політичну соціалізацію особистості»** – висвітлено основні наукові підходи до вивчення засобів масової комунікації в контексті політичної соціалізації особистості, визначено понятійний апарат дослідження та подано методологічну парадигму наукової роботи.

У підрозділі 1.1. – *«Засоби масової комунікації як предмет політологічного аналізу у контексті впливу на політичну соціалізацію особистості»* – розкрито взаємозв'язок понять «масова комунікація» та «політична комунікація», проаналізовано функції політичної комунікації. Аналіз предметного поля понять «політична комунікація», «засоби масової комунікації», «політична свідомість» та «політична соціалізація» дозволяє зробити висновок, що всі вони певним чином знаходяться у полі політичної культури. У роботі проаналізовано праці таких представників вітчизняної науки, як Ю.Бондар, О.Демченко, О.Дьякова, О.Заславська, Б.Калініченко,

М.Карашук, А.Клячин, А.Костирев, О.Семченко, Г.Хлистун, Т. Хлівнюк, О.Холод, Д.Яковлев, які досліджували сутність та роль мас-медіа у сучасних політичних процесах. Серед російських фахівців відзначено праці Г.Бакулева, М.Вершиніна, К.Гаджиєва, М.Гуревича, І.Засурського, Я.Засурського, С.Кара-Мурзи, Д.Ольшанського, В.Теріна О.Шестопап. Оскільки дослідження масової політичної комунікації ведуть свій початок з досліджень пропаганди та формування громадської думки на основі теорій масового суспільства, чільну увагу в дослідженні приділено працям Дж.Дьюї, П.Лазарсфельда, В.Ліппмана, Г.Лассуела, Дж.Клеппера, К.Ховленда. На історичні та соціальні закономірності діяльності ЗМК звертають увагу такі вчені як А.Грамши, Г.Мердок, Ч.Міллс. Необхідність у зверненні до широкого масиву теоретичних розробок у галузі масової комунікації викликана багатьма евристичними можливостями, що їх надають різні концепції, в кожній з яких окреслені окремі аспекти взаємозв'язку ЗМК і політичної соціалізації особистості та суспільства. Найбільш продуктивною для нашого дослідження була визначена теорія культивацийних ефектів Дж.Гербнера, згідно з якою довготривалий вплив ЗМК на особистість змінює її сприйняття світу, будучи спрямованим на підтримку існуючого порядку. Структурно-функціональний підхід до мас-медіа дозволив виокремити серед функцій, які мас-медіа виконують в суспільстві, функцію політичної соціалізації, а постмодерністична парадигма симуляцій моделей світу, в межах якої пояснено негативні впливи ЗМК на політичну соціалізацію особистості, значно розширила теоретичну базу дослідження.

У підрозділі 1.2. – *«Наукові підходи до вивчення засобів масової комунікації як чинника політичної соціалізації особистості»* – розглянуто праці, присвячені безпосередньо взаємозв'язку засобів масової комунікації та політичної соціалізації, проаналізовано основні наукові підходи до вивчення означеної проблеми.

Огляд літератури показав, що як політичну соціалізацію, так і засоби масової комунікації у політичних процесах вивчали багато дослідників, однак здебільшого окремо. Питання участі ЗМК у процесі соціалізації, в тому числі політичної, досліджували В.Зінчук, Н.Ісхакова, І.Курліщук, Я.Подольян. Серед сучасних дослідників помітне зростання зацікавленості мережею Інтернет у контексті політичної соціалізації. Цій тематиці присвячені роботи І.Білоус, О.Маліса, К.Осики. Слід зазначити, що існує традиція обмежувати розгляд масовокомунікаційних впливів періодами електоральної активності з огляду на найбільш показову достовірність емпіричного підтвердження результатів. Однак, згідно з культивацийною теорією Дж. Гербнера, постійний екстенсивний вплив ЗМК, що відбувається протягом значного проміжку часу, суттєво змінює світосприйняття людини, впливає на віддзеркалення об'єктивної реальності в її свідомості, в тому числі і політичної реальності. Роль інформації у сучасному

світі, яка постійно зростає, вимагає залучення існуючих концепцій інформаційного суспільства, у тому числі і під час вирішення проблем політичної соціалізації. У підрозділі обґрунтовано вибір плюралістичної концепції розуміння поведінки людини П.Сорокіна як теоретичної основи дослідження, згідно з якою поведінку людей і хід суспільного життя не можна пояснити за допомогою однієї умови, оскільки ці явища надто складні та залежать від багатьох умов. Якщо розглядати людину як біо-психо-соціальну істоту, на яку впливають космічні, біологічні та соціально-психологічні фактори, як безпосередньо, так і трансльовані через ЗМК, то можна зробити висновок, що на процес політичної соціалізації, як і на процес соціалізації взагалі впливає уся сукупність факторів. Активне їх використання ЗМК допомагає ретранслювати певні ідеї, впроваджувати у суспільну свідомість образи політичного світу, реальні чи викривлені, формувати певне ставлення щодо політичних акторів та подій, нав'язувати негативні чи позитивні почуття щодо подій, фактів, груп людей, національностей та держав, збуджувати політичну активність та навпаки гальмувати її, наприклад, підмінюючи реальні цілі нездійсненними воліннями.

У підрозділі 1.3. – *«Принципи, методи та категоріальний апарат дослідження»* – обґрунтовано вибір методологічної бази дослідження, яка побудована на сукупності філософсько-аксіологічних принципів, логіко-евристичних прийомів та спеціально-наукових методів.

Основними методологічними принципами дослідження визначено принцип об'єктивності, який надає можливість дослідити об'єктивні закономірності процесу політичної соціалізації; принцип соціального підходу, що сприяє об'єктивній оцінці ролі та питомої ваги агентів політичної соціалізації особистості; принцип поєднання теорії і практики, що знаходить своє вираження у практичних рекомендаціях щодо оптимізації впливів ЗМК на політичну соціалізацію особистості, заснованих на ґрунтовному аналізі проблеми та використання широкої емпіричної бази для теоретичних узагальнень.

Обґрунтовано доцільність використання діалектичного, історичного, історіологічного та біхевіористичного методів. Діалектичний метод забезпечує розгляд політичної соціалізації особистості як багатогранний процес входження людини до світу політичного. Історичний метод обумовлює дослідження процесів політичної соціалізації та особливостей функціонування ЗМК у їх історичному контексті. Історіологічний метод (І.Варзар) дозволяє досліджувати особливості політичної соціалізації в різних суспільно-формаційних системах, у послідовному зв'язку минулого, сьогодення та майбутнього. Біхевіористичний метод дозволяє проаналізувати особливості формування політичної свідомості та динамічні зміни у політичній поведінці людини, які зумовлені впливом

засобів масової комунікації. Обмеження, які накладає біхевіоризм на аксіологічний аспект дослідження, долаються за допомогою використання політико-культурного підходу. Структурно-функціональний аналіз безпосередньо пов'язаний з базовими функціями взаємодії та впливу політичної комунікації, з використанням його розкривається взаємопов'язаність функцій політичної комунікації, політичної соціалізації, засобів масової комунікації та політичної культури. Системний підхід дозволяє досліджувати ЗМК з точки зору комплексного аналізу зв'язків усіх елементів у межах системи, а також розглядати ЗМК і політичну соціалізацію у взаємозв'язку та взаємодії з навколишнім середовищем. Порівняльний метод використано для аналізу спільного та відмінного у впливі на політичну свідомість особистості класичних та нових медіа.

Визначено, що з огляду на предмет дослідження, який передбачає міждисциплінарний підхід та методологічний плюралізм, ефективним буде доповнення методологічних засад методами політичної психології та політичної соціології, для яких спільними є методи кореляційного аналізу, контент-аналіз та дискурс-аналіз. Особливе значення у методологічному арсеналі даної наукової роботи має політична герменевтика, яка допомагає виявити приховані причини політичного впливу, проаналізувати мотиви поведінки, дослідити проблеми комунікації та діалогу через інтерпретацію текстового матеріалу, виявити значення та сенс політичних текстів.

У другому розділі – **«Засоби масової комунікації і формування політичної культури особистості в умовах становлення інформаційного суспільства»** – автором проаналізовано зміст політичної соціалізації як важливого чинника формування політичної культури особистості, розкрито вплив ЗМК на формування політичної свідомості і політичної культури особистості, обґрунтовано комунікаційну ефективність політичної соціалізації.

У підрозділі 2.1. – *«Політична соціалізація як засіб формування політичної культури особистості»* – розглянуто основні наукові підходи до політичної соціалізації особистості.

Питання політичної соціалізації зазвичай розглядаються у загальному контексті соціалізації. Поняття соціалізації в першу чергу пов'язане з іменами зарубіжних соціологів П.Блау, М.Вебера, Ф.Гіддінса, У.Гуда, Ш. де Лова, Г.Моски, Т.Парсонса, Г.Тарда, психологів Ч.Кулі, Ж.Піаже, З.Фрейда та інших. Привнесення поняття соціалізації в політичну науку Г.Хайманом означило початок нового етапу досліджень у цій галузі. Велику роль у дослідженні політичної соціалізації відіграли класичні теорії взаємовідносин людини та влади, розроблені Т.Гобсом, А.Смітом, Г.Спенсером. Здобутки Г.Алмонда, С.Верби, Дж.Денніса, Д.Істона, Р.-Ж.Шванценберга, стали класикою у вивченні питання політичної соціалізації. За радянських часів питання політичної

соціалізації особистості розроблялось В.Андреевим, Н.Андреевською, Я.Гілінським, Л.Гордоном, І.Коном, В.Костюкевичем, Ю.Левадою, В.Лісовським, В.Москаленко, А.Мудриком, Е.Сметаніною, Ю.Чистяковою. Серед вітчизняних науковців значний внесок у розробку питання внесли В.Андрущенко, В.Бабкін, О.Бабкіна, В.Бебик, В.Бех, А.Брегеда, М.Головатий, О.Гуменчук, М.Лукашевич, Ю.Цимбалістий, Ю.Шемшученко. Філософсько-соціологічні аспекти проблеми політичної соціалізації розглядали А.Бандура, І.Бекешкіна, Н.Гедікова та інші. Окремі аспекти політичної соціалізації, зокрема політичної соціалізації молоді, досліджували О.Безрукова, В.Васютинський, Ю.Загородній, А.Карнаух, М.Катаєва, В.Курило, М.Остапенко, Н.Пробийголова, С.Савченко, Н.Юрій; соціально-психологічні особливості розглядали Н.Дембицька, Т.Поснова та багато інших. Особливий підхід, що враховує трансформаційні процеси в Україні, застосовувався у дослідженнях В.Горбатенка, І.Варзаря, В.Зизанчука, В.Москаленко.

Використовуючи досягнення видатних зарубіжних та вітчизняних вчених, розкритий тісний взаємний зв'язок між політичною культурою та політичною соціалізацією, який полягає у тому, що політична культура, як багатогранне явище, виступаючи метою політичної соціалізації, одночасно є і її середовищем, і тим фактором, що впливає на її проходження; підтверджено положення про міждисциплінарний характер явища. Наголошено на розумінні політичної соціалізації у широкому сенсі як процесу пізнання протягом усього життя людини, оскільки зміни і розвиток як політичних реалій, так і ролі і місця конкретної людини в них, потребують постійного засвоєння і накопичення особистістю нового політичного досвіду. Стверджується також, що політична соціалізація охоплює собою всю сукупність політичних знань, отриманих як цілеспрямовано, так і стихійно, як з офіційних, так і з неофіційних джерел, оскільки обмеження сфери політичної соціалізації лише цілеспрямованим впливом традиційних інститутів не відображає реальний стан речей у сучасному суспільстві.

У підрозділі 2.2. – *«Специфіка формування політичної свідомості особистості засобами масової комунікації»* – розкрито соціалізаційні ефекти засобів масової комунікації. Специфіка формування політичної свідомості особистості засобами масової комунікації розглянута у межах масовокомунікаційної «теорії ефектів» та з використанням плюралістичного підходу до розуміння поведінки людини П.Сорокіна. Розглянувши актуальні підходи до масовокомунікаційних ефектів, можна визначити соціалізаційні ефекти масової комунікації як наслідки фізіологічного, психічного, соціального характеру, що відбиваються на результатах становлення політичної поведінки особистості та прояву політичної активності, засвоєння цінностей, знань, рольових зразків, які дозволяють адаптуватися до політичного життя

суспільства. Базуючись на плюралістичному підході до поведінки людини, було окреслено взаємозалежність ЗМК та космічних, біологічних і соціальних чинників, яка проявляється, у тому числі, і у їхніх впливах на формування політичної свідомості та на процес політичної соціалізації. Впливи ЗМК на політичну соціалізацію виявляються на двох рівнях: суспільство і особистість. На мікрорівні соціалізаційні ефекти ЗМК залежать від дій космічних, біологічних та соціально-психологічних факторів. На макрорівні ЗМК впливають на всі сфери суспільства: економічну, політичну, культурну, духовну та етноісторичну, оскільки кожна зі сфер суспільної життєдіяльності має однією зі своїх складових погляди людей на взаємини та інституції; взаємопов'язаність цих сфер зумовлює вплив кожної з них на політичну соціалізацію особистості. На думку автора, можна поділити соціалізаційні впливи ЗМК на дві великі підгрупи: впливи, що стосуються створення у свідомості картини політичного життя, та впливи на електоральну поведінку громадян. В обох групах можливі прояви маніпулятивних технологій, які викривлюють процес політичної соціалізації.

У підрозділі 2.3. – *«Комунікаційна складова ефективності політичної соціалізації»* – висвітлено поняття ефективності відносно політичної соціалізації. Дослідивши підходи до поняття ефективності, які використовуються в соціології організації, соціології масової комунікації та теорії управління, визнавши певну релятивність поняття, викликану полісуб'єктністю політичної комунікації, було вироблено базовий підхід до ефективності політичної соціалізації, яку, на думку автора, слід виводити від очікуваного з обмежуючою умовою не мінімізації витрат, як в економічній ефективності, а мінімізації шкоди та обмежень, які можуть мати місце у свідомості людини під час процесу. Відзначено переважно стихійний характер політичної соціалізації в сучасній Україні, що обумовлює складності в оцінці її ефективності. За допомогою поняття «полюси ефективності» розкривається комунікаційна складова ефективності політичної соціалізації.

У третьому розділі – **«Вплив засобів масової комунікації на політичну соціалізацію в умовах сучасного розвитку українського суспільства»** – здійснено комплексний аналіз впливів вітчизняних засобів масової комунікації на політичну поведінку особистості, розкрито євроінтеграційний вектор впливу ЗМК на політичну сферу в Україні та окреслено напрями оптимізації впливу ЗМК на політичну соціалізацію особистості.

У підрозділі 3.1. – *«Комплексний аналіз впливу вітчизняних засобів масової комунікації на політичну поведінку особистості»* – стверджується, що українські ЗМК на сучасному етапі розвитку перебувають у залежності від владної еліти та бізнесових кіл, що спричинена як економічними факторами, так і політико-культурними моделями взаємовідносин ЗМК та влади, які

успадковані з попередньої епохи. Ця економічна та політична залежність зумовлює особливості впливів ЗМК на політичну соціалізацію особистості, які простежуються на всіх етапах входження людини у світ політичного, доповнюючи або повністю заміщуючи вплив традиційних інститутів соціалізації. Виявлено, що політична соціалізація в умовах становлення інформаційного суспільства має ряд особливостей, серед яких, зокрема, зростання можливостей доступу до політичної інформації, збільшення можливостей безпосередньої участі у державотворчих процесах, що викликає зменшення впливу родини на політичну соціалізацію при збереженні опосередкованого мережею Інтернет впливу інших інститутів соціалізації; стихійність соціалізаційних процесів; взаємовплив віртуального та реального світів у процесі політичної соціалізації, виникнення принципово нових механізмів політичної соціалізації у зв'язку з інформатизацією простору (на прикладі он-лайн ігор).

У підрозділі 3.2. – *«Євроінтеграційний вектор впливу засобів масової комунікації на політичну сферу в Україні»* – розкрито особливості висвітлення засобами масової комунікації сутності та діяльності європейських об'єднань та євроінтеграційних прагнень України; розглянуто шляхи популяризації серед населення інформації щодо вищезгаданих об'єднань та проаналізовано ефективність існуючих заходів; виявлено протиріччя між сприйняттям європейських цінностей (цінності західної цивілізації: індивідуалізм, лібералізм, конституціоналізм, права людини, рівність, свобода, законність, демократія, вільний ринок) та ставленням до процесів європейської інтеграції; стверджується, що коріння цього протиріччя полягає, по-перше, у тому, що більшість громадян України пройшли первісну політичну соціалізацію гегемоністського типу, по-друге, у нераціональному використанні засобів масової комунікації у просвітницькій діяльності з боку держави при очевидній їх перспективності порівняно з іншими просвітницькими акціями. Статистичні дані підтверджують тезу, що низька ефективність використання ЗМК пов'язана з протиріччям між великою кількістю інформації щодо ЄС та НАТО, що розповсюджується через Інтернет, та низьким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій в Україні, а також пропорційно низької долею повідомлень європейської тематики на телеканалах при тому, що ТБ є найпоширенішим медіа в Україні.

У підрозділі 3.3. – *«Напрями та шляхи оптимізації впливу засобів масової комунікації на політичну соціалізацію особистості»* – відповідно до принципу зв'язку теорії і практики запропоновано практичні рекомендації щодо оптимізації впливу ЗМК на політичну соціалізацію особистості. Оскільки приватні ЗМК здебільшого зорієнтовані на обслуговування інтересів власників, а державні втратили значну частину аудиторії через політичну заангажованість

та недостатньо якісний контент, слід паралельно з вдосконаленням механізму реалізації законодавчого регулювання діяльності ЗМК шукати альтернативні шляхи забезпечення участі мас-медіа у формуванні демократичної політичної свідомості та активної політичної поведінки особистості. Такими, на думку автора, є активізація зусиль з реалізації Концепції створення системи суспільного телебачення та радіомовлення, яка має на меті всебічне задоволення потреб суспільства в оперативній інформації, забезпечення плюралістичного характеру мовлення, зважаючи на національні традиції, забезпечення доступу різних соціальних груп до каналів масової комунікації, формування позитивного міжнародного іміджу України та ін. Значний потенціал ЗМК може та повинен використовуватись для політичної освіти населення, яка є ваговою складовою політичної соціалізації. За умов забезпечення населенню доступу до інформаційно-комунікативних технологій, розробка та підтримка проектів типа «електронна демократія» та створення он-лайн ігор політичної спрямованості сприятиме виробленню активної політичної поведінки молоді.

У **«Висновках»** викладено результати теоретичного і практичного характеру, які відображено у наступних положеннях.

1. Як свідчить аналіз праць, присвячених безпосередньо предмету нашого дослідження, вплив ЗМК на політичну соціалізацію індивіда, традиційно розглядався в рамках досліджень електоральної активності громадян. Ця традиція бере свій початок від досліджень П.Лазарсфельда та продовжується у сучасних дослідженнях засобів масової комунікації та політичної свідомості. Політична соціалізація розглядається в рамках проблем демократизації та інформатизації суспільства, політичної освіти, особливостей політичної поведінки молоді. Слід зазначити, що в сучасній політичній науці приділяється значна увага взаємозв'язку політичної соціалізації та політичної культури, однак серед агентів політичної соціалізації більше уваги приділяється інституту освіти, ніж ЗМК. Важливими теоретико-методологічними складовими дослідження є культивативна теорія Дж.Гербнера, згідно з якою ЗМК здійснює постійний екстенсивний вплив на свідомість індивіда, змінюючи його установки та поведінку, плюралістичний підхід до поведінки людини П.Сорокіна та концепції інформаційного суспільства. Серед інших теоретичних надбань сучасної політології, соціології та соціології масової комунікації, які використовуються для дослідження впливів ЗМК на політичну соціалізацію, слід назвати теорії масового суспільства, марксизм, теорію адаптації, теорію гегемонії; парадигму «ефектів» мас-медіа; концепції встановлення порядку денного, використання стандартних форм та спрямування уваги аудиторії.

2. Під політичною соціалізацією запропоновано розуміти двосторонній процес, що, з одного боку, полягає у засвоєнні індивідом

цінностей, знань, рольових зразків, моделей поведінки, що дозволяють долучитися до політичного життя суспільства цілеспрямовано та стихійно з політичних та неполітичних джерел, виступаючи при цьому як об'єктом, так і суб'єктом дії; з іншого боку, - у зворотному процесі перетворення політичного досвіду особистості в політичну дію, поведінку, реалізації його в статусно-рольових моделях поведінки в певному політичному просторі. Означені процеси становлять зміст політичної соціалізації. Концепція політичної соціалізації знаходить свої витoki у загальній концепції соціалізації та проходить шлях від класичної політичної думки, представлені моделями «підкорення» та «інтересу», через системний аналіз політики, теорію конфлікту, теорію плюралізму та теорію гегемонії до усвідомлення її як міждисциплінарної сфери досліджень. У сучасній політичній науці політичну соціалізацію розглядають у тісному взаємозв'язку з політичною культурою як чинник її (культури) формування. Серед особливостей політичної соціалізації, пов'язаних зі становленням інформаційного суспільства в Україні, були виявлені наступні:

- за допомогою інформаційно-комунікативних технологій забезпечується постійний доступ до різноманітної політичної інформації та уможлиблюється безпосередня участь у державотворчих процесах;
- вищезгаданий процес призводить до зменшення впливу сім'ї як інституту політичної соціалізації при тенденції до віртуалізації та завдяки цьому збереженню опосередкованого впливу інших традиційних джерел політичної соціалізації та частково розширенню їх географічних та просторових меж;
- існує небезпека політичного та правового нігілізму при широкому доступі до інформаційних мереж за відсутності сформованої політичної культури; особливості подачі інформації в мережі (абсолютно вся інформація тут і зараз, мозаїчність, фрагментарність інформації, нечіткість часово-просторових меж) може призвести до релятивізму відносно до важливих суспільних проблем;
- виявлено переважну стихійність політичної соціалізації у віртуальному просторі, її слабка контрольованість; з одного боку, збільшуються можливості для політичної активності, з іншого – анонімність віртуального спілкування може сприяти появі безвідповідальності, у тому числі і політичної;
- за психофізіологічними характеристиками процес політичної соціалізації в інформаційному суспільстві супроводжується значними психоемоційними навантаженнями, пов'язаними з величезними обсягами інформації. Виявлені особливості політичної соціалізації та характеристики віртуального простору дозволяють окреслити два взаємопов'язаних напрями політичної соціалізації: соціалізацію у віртуальний світ, та соціалізацію у реальний світ за допомогою віртуального. Було проаналізовано феномен он-лайн ігор як механізм

політичної соціалізацію особистості, розглянуто та доповнено поняття квазісоціалізації, яке тісно пов'язане з віртуальним середовищем.

3. Специфіка формування політичної свідомості засобами масової комунікації розглядається у межах «масовокомунікаційної теорії ефектів» з використанням плюралістичного підходу до розуміння поведінки людини П.Сорокіна. Під соціалізаційними ефектами ЗМК запропоновано розуміти наслідки фізіологічного, психічного, соціального характеру, що мають місце під впливом масової комунікації і відсутні без неї та відбиваються на результатах становлення політичної поведінки особистості та прояву політичної активності, засвоєння цінностей, знань, рольових зразків, які дозволяють адаптуватися до політичного життя суспільства.

Розглянуто особливості взаємних впливів космічних, біологічних та соціально-психічних факторів та ЗМК, підкреслено синергетичний характер цих впливів на процеси політичної соціалізації. Визначено, що соціалізаційний вплив ЗМК простежується на двох рівнях: мікрорівень – вплив на особистість, макрорівень – вплив на суспільство. На мікрорівні соціалізаційні ефекти ЗМК залежать від дій космічних, біологічних та соціально-психологічних факторів; на макрорівні ЗМК впливають на всі сфери суспільства: економічну, політичну, соціальну і духовну, взаємопов'язаність цих сфер обумовлює вплив кожної з них на політичну соціалізацію особистості. Соціалізаційні впливи ЗМК можна умовно поділити на дві великі підгрупи: впливи, що стосуються створення у свідомості картини політичного життя та впливи на електоральну поведінку громадян.

4. Комунікаційна складова ефективності політичної соціалізації міститься у діалектичному поєднанні двох полюсів ефективності масової комунікації – абсолютної та нульової ефективності, де полюс абсолютної ефективності означає цілковиту довіру до ЗМК, себто підвищені можливості впливу мас-медіа на політичну соціалізацію, а полюс нульової ефективності – разом з повною відсутністю довіри до ЗМК є індикатором створення інформаційних полів, які дозволяють громадянам самостійно користуватись інформацією та приймати рішення, тобто створюють умови для розвитку політичної свідомості. Оскільки ефективність передбачає не тільки певні очікування, а й певні дії для їх здійснення, то про ефективність політичної соціалізації можна говорити в більшій мірі з позицій розуміння її (соціалізації) як цілеспрямованого впливу на свідомість особистості. Водночас, соціалізаційні процеси в Україні відзначені значним рівнем стихійності, що створює перешкоди для всебічного дослідження їх ефективності. Критеріями ефективності політичної соціалізації було визначено наявність у людини політичної поінформованості, політичної компетентності та політичної

активності, політичної зрілості та політичної відповідальності, а також відчуття внутрішньої та зовнішньої політичної ефективності.

5. ЗМК в Україні впливають на політичну соціалізацію людини на всіх етапах її розвитку; елементи, які дозволяють отримати знання про світ політичного та можливі соціально-політичні ролі, містяться у програмах новин, розважальних передачах, телесеріалах та інших програмах, які доступні найширшому колу споживачів, а деякі з них (наприклад, телесеріали) уніфіковані для всіх вікових категорій. Особливістю вітчизняного медіа-простору є те, що ЗМК в Україні здебільшого знаходяться під впливом владних еліт чи бізнесових кіл (що зумовлено в більшій мірі економічними та частково політичними чинниками), а отже, обслуговуючи потреби замовника, часто вдаються до маніпулятивних технологій, що негативно впливає на політичну соціалізацію особистості. Тим не менш, аналіз статистичних даних виявив, що рівень довіри до ЗМК майже в три рази більший, ніж рівень довіри до влади, що свідчить про зростаючий потенціал впливу ЗМК на політичну свідомість та поведінку особистості. Слід також зазначити, що спостерігається постійне зростання української Інтернет-аудиторії, що з урахуванням особливих властивостей мережі дають підстави стверджувати про її потенційну впливовість у процесі політичної соціалізації в умовах становлення інформаційного суспільства в Україні. Зважаючи на євроінтеграційні спрямування України, окремим етапом дослідження був аналіз особливостей висвітлення сутності та діяльності ЄС і НАТО засобами масової комунікації; виявлено протиріччя між сприйняттям населенням цінностей західної демократії та ставленням до процесів європейської інтеграції, розглянуто його причини та шляхи розв'язання. Визначено роль засобів масової комунікації у формуванні політичної інформованості щодо сутності та перспектив євроінтеграційних прагнень України. Підкреслено особливий статус Інтернет як головного джерела інформації щодо євроінтеграційних процесів.

6. Підтверджено, що на сучасному етапі розвитку України, в умовах її подвійної трансформації (перехід до демократії та становлення інформаційного суспільства), провідну роль у процесі політичної соціалізації відіграють засоби масової комунікації, а особливе місце серед них, зумовлене функціонуванням її як середовища, так і як ЗМК, займає мережа Інтернет. Враховуючи вищесказане, серед основних шляхів оптимізації впливів ЗМК на політичну соціалізацію особистості слід назвати наступні:

- вдосконалення механізму реалізації законодавчого регулювання діяльності ЗМК з метою зменшення залежності від бізнесових та владних кіл;
- подальша розбудова інформаційного простору згідно із Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-

2015 роки», у якому передбачене і достатнє забезпечення населення доступом до інформаційно-комунікативних технологій;

- подальша реалізація Концепції створення системи суспільного телебачення і радіомовлення України як альтернативи державним та комерційним ЗМК, як джерела демократизації суспільства, агента цілеспрямованої та ефективної політичної соціалізації особистості;

- розробка на основі сучасних маркетингових технологій та впровадження на телебаченні циклу політико-просвітницьких програм, диференційованих з урахуванням вікових особливостей всіх категорій населення, метою яких є формування політично поінформованої, компетентної та відповідальної особистості й створення комфортних умов для зміни політичних поглядів, настанов у бік демократизації старшого покоління. Слід вказати і на необхідність вибору телеканалів згідно з об'єктивними показниками рейтингів аудиторії незалежних дослідницьких компаній;

- створення мережі кореспондентських пунктів у країнах-членах Європейського Союзу та своєчасне і об'єктивне інформування населення щодо процесів, які стосуються європейського політичного та культурного простору взагалі й політики ЄС відносно України зокрема. Окрему увагу необхідно приділити аналітичним матеріалам, які б докладно висвітлювали позитивні та негативні аспекти цих процесів;

- розробка та підтримка проектів типу «електронна демократія» для стимулювання участі молоді у державотворчих процесах;

- створення тематичних он-лайн ігор, які дозволяли б молоді відпрацьовувати моделі політичної участі, починаючи з електоральної активності і закінчуючи вибором моделі розвитку держави при керівництві нею. Такі ігри дозволять людині за обмежений час відпрацьовувати моделі індивідуальної політичної поведінки, зрозуміти сутність та механізми управління державою на прикладі віртуальних моделей з повним збереженням причинно-наслідкових зв'язків.

Основні положення дисертаційного дослідження викладені у таких публікаціях автора:

1. Шеременко Н.М. Політична соціалізація у трансформаційному суспільстві: політологічний дискурс / Н.М.Шеременко // Нова парадигма : [журнал наукових праць] / голов. ред. В.П.Бех.; Нац. пед. ун-т імені М.П.Драгоманова; Творче об'єднання «Нова парадигма». – Вип. 81. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2008. – С. 81-94.

2. Шеременко Н.М. Засоби масової комунікації у політичному просторі: теоретико-методологічний аналіз / Н.М.Шеременко // Актуальні

проблеми політики. Збірник наукових праць / Керівник авт. кол. С.В.Ківалов; відп за вип. Л.І.Кормич. – Одеса; «Фенікс», 2008. – Вип.35. – С. 302-308.

3. Шеременко Н.М. Особливості реалізації функції політичної соціалізації засобами масової комунікації / Н.М.Шеременко // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – Київ, Миколаїв: Вид-во «Український центр політичного менеджменту», 2009. – Вип. 16. – С. 237-241.

4. Шеременко Н.М. Актуальні аспекти політичної соціалізації в сучасній Україні / Н.М.Шеременко // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – Київ, Миколаїв: Вид-во «Український центр політичного менеджменту», 2009. - Вип. 17. – С. 258-262.

5. Шеременко Н.М. Соціальні функції українських мас-медіа: політологічний дискурс / Н.М.Шеременко // Актуальні проблеми політики. Збірник наукових праць / Керівник авт. кол. С.В.Ківалов; відп за вип. Л.І.Кормич. – Одеса; «Фенікс», 2009. – Вип.36. – С. 281-291.

6. Шеременко Н.М. Інституціоналізація засобів масової комунікації в суспільстві, що трансформується: дискурс політичної соціалізації / Н.М.Шеременко // Нова парадигма : [журнал наукових праць] / голов. ред. В.П.Бех.; Нац. пед.ун-т імені М.П.Драгоманова; Творче об'єднання «Нова парадигма». - Вип. 85. – К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2009. – С. 124-136.

АНОТАЦІЇ

Шеременко Н.М. Вплив засобів масової комунікації на політичну соціалізацію особистості в умовах становлення інформаційного суспільства в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.03 – політична культура та ідеологія. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. – Київ, 2010.

Дисертація присвячена політологічному аналізу особливостей впливу засобів масової комунікації на політичну соціалізацію в сучасній Україні на етапі становлення інформаційного суспільства та державних трансформацій. Політичну соціалізацію розглянуто як чинник формування політичної культури. Висвітлено особливості політичної соціалізації в умовах становлення інформаційного суспільства, до яких належать використання інформаційно-комунікативних технологій, які забезпечують доступ до великих масивів політичної інформації, можливість безпосередньої участі у державотворчих процесах. Спираючись на плюралістичний підхід до розуміння поведінки людини П. Сорокіна, розкрито специфіку формування політичної свідомості

особистості засобами масової комунікації. Визначено, що вплив ЗМК на політичну соціалізацію особистості залежить від ряду факторів космічного, біологічного та соціально-психічного характеру, що обумовлюється складністю людини як системи. Проаналізовано місце і роль вітчизняних засобів масової комунікації у процесі політичної соціалізації в Україні. Серед особливостей функціонування ЗМК в Україні виділено їх економічну та політичну залежність від владної еліти та ділових кіл, що провокує використання маніпулятивних технік, які можуть призвести до десоціалізації індивіда. У процесі дослідження виявлено протиріччя між позитивним ставленням українців до європейських політичних цінностей та негативним сприйняттям євроінтеграційних процесів України. Рациональне використання ЗМК на думку автора, може сприяти вирішенню цього протиріччя.

Ключові слова: політична соціалізація, політична культура, політична маніпуляція, засоби масової комунікації, інформаційне суспільство, масовокомунікаційні ефекти.

Шеременко Н.М. Влияние средств массовой коммуникации на политическую социализацию личности в условиях становления информационного общества в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата политических наук по специальности 23.00.03 – политическая культура и идеология. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2010.

Диссертация посвящена политологическому анализу особенностей влияния средств массовой коммуникации на политическую социализацию в Украине на этапе становления информационного общества и государственных трансформаций.

В работе анализируются основные научные подходы к исследованиям средств массовой коммуникации в контексте политической социализации личности. Автором раскрывается взаимосвязь понятий «политическая коммуникация», «средства массовой коммуникации», «политическая социализация», «политическая культура». Политическая социализация как средство формирования политической культуры рассматривается в широком смысле, что подразумевает всю совокупность знаний, умений и навыков, полученных как целенаправленно, так и случайно, с официальных и неофициальных источников. Утверждается, что человек является настолько сложной системой, что, рассматривая процесс политической социализации, необходимо учитывать не только сугубо политические аспекты, но и совокупность иных факторов, которые не относятся напрямую к политике, но влияют на восприятие сферы политического. Так, исследуя социализирующие

эффекты СМК в процессе формирования ими политического сознания личности, автор обращает внимание на взаимное влияние космических, биологических, социальных факторов и СМК на политическую социализацию. В работе выделяется и обосновывается сущность коммуникационной составляющей эффективности политической социализации. Рассматривая критерии эффективности политической социализации, автор, наряду с политической информированностью, политической компетентностью, политической зрелостью и политической ответственностью, выделяет в качестве критерия чувства внутренней и внешней политической эффективности, которые отображают соответственно готовность к личной политической активности и уровень лояльности к существующей власти. Опираясь на социологические исследования, автор проводит анализ чувств внутренней и внешней политической эффективности украинских граждан. Результаты показывают рост готовности к личной политической активности при снижении уровня доверия к власти, что коррелирует с аналогичными показателями в странах развитой демократии и свидетельствует о демократизации общественного сознания украинцев. Однако в процессе исследования было выявлено противоречие между позитивным отношением к европейским политическим ценностям и негативным восприятием евроинтеграционных устремлений Украины населением. Рациональное использование СМК в просветительской работе, по мнению автора, может способствовать решению упомянутого противоречия.

В работе анализируется место и роль средств массовой информации в процессе политической социализации в современной Украине. Среди особенностей функционирования СМК в Украине выделяются экономическая и политическая зависимость СМК от деловых кругов и политической элиты, что влияет на выполнение СМК функции политической социализации, являясь причиной использования манипуляционных техник в освещении событий, которые могут привести к десоциализации индивида.

Отдельное внимание в исследовании уделяется особенностям политической социализации в условиях становления информационного общества; автор отмечает, что информационно-коммуникативные технологии предоставляют доступ к разнообразной информации политического характера и дают возможность непосредственного участия в политической жизни страны. Однако существуют и негативные аспекты информатизации, среди которых проблемы информационной безопасности, несоответствия количества информации уровню информационной культуры, стихийность политической социализации, а также психофизиологические перегрузки организма.

В работе впервые рассматривается феномен глобальных многопользовательских ролевых он-лайн игр как механизма политической

социализации. Поскольку игровой мир воспроизводит все сферы деятельности общества: экономическую, социальную, политическую, культурную, индивид имеет возможность за короткое время отработать множество моделей поведения, в том числе и политического. Негативными аспектами подобной практики являются безоговорочное перенесение игровых моделей поведения на реальную политическую ситуацию, упрощение представлений о политических процессах, а также последствия психофизиологического характера.

Ключевые слова: политическая социализация, политическая культура, политическая манипуляция, средства массовой коммуникации, информационное общество, эффекты массовой коммуникации.

Sheremenko N. The Influence of Mass-Media on Political Socialization of a Person under the Conditions of Information Society Formation in Ukraine . – Manuscript.

Thesis to obtain scientific degree of Candidate of Political Sciences, specialty 23.00.03 – Political culture and ideology. – National Pedagogical Dragomanov University, Kiev, 2010.

The thesis is devoted to peculiarities of mass-media's influence on political socialization in modern Ukraine at the present stage of informational society and in the middle of state transformations. Political socialization is viewed as the means of political culture formation. Peculiarities of political socialization under the conditions of informational society formation are conceptually given in the act. The author relates to such peculiarities the usage of informational-communicative technologies, that provide access to huge informational massive and the possibility of direct participation in state-forming processes. Basing on P.Sorokin's pluralistic approach to person's behavior, the author places in the clearest light the specificity of formation of political consciousness by means of mass-media. It is stated that the influence of mass media on political socialization of a person depends on series of cosmic, biological and social-and-psychological factors; this dependence is conditioned by the complexity of human-being as a system. The role and place of Ukrainian mass-media in the process of political socialization are analyzed complexly. Between peculiarities of mass-media functioning in Ukraine the author separates out economical and political dependence of mass-media on political and business elite. Such situation provokes the usage of manipulative techniques that can cause socialization failure. The author also approaches the problem of contradiction between positive reception of the values of European democracy an negative attitude to the European integration processes in Ukrainian mass consciousness. Rational usage of mass-media can help solving this problem.

Keywords: political socialization, political culture, political manipulation, mass media, informational society, mass media effects.